

R A D O V I

KNJIGA LXXX

ODJELJENJE MEDICINSKIH NAUKA

Knjiga 22

Urednik
GRUJICA ŽARKOVIĆ,
redovni član Akademije nauka i umjetnosti
Bosne i Hercegovine

Tehnički urednik
ENES EKIĆ

SARAJEVO
1984

SEID HUKOVIĆ

NAUČNOISTRAŽIVAČKI RAD NA UNIVERZITETU

Pošto je planirano da svi referenti zajedno govorimo samo jedan sat, a da se diskutantima ostavi drugi sat, to je vrijeme koje mi stoji na raspolaganju vrlo kratko. Ja ću izlaganje skratiti i uglavnom ću govoriti o onom što se odnosi na naučnoistraživački rad na Univerzitetu. Vi se sjećate da smo ranije ovdje vodili razgovor o evaluacijskim istraživanjima u nauci i edukaciji. Tada smo rekli kako ta evaluacijska istraživanja treba da izgledaju. Trebalo bi, prvo, saznati potrebe naroda, pa onda napraviti program edukacije ili nauke, onda bi trebalo smisliti kako to kasnije evaluirati kad se sve završi. Zatim treba realizovati program i izvršiti konačnu evaluaciju. Ovo što mi sad radimo, o čemu mi sad govorimo, u stvari je priprema za analizu nacionalnog sistema medicinskog naučnoistraživačkog rada. To će se raditi u okviru akademija i na jugoslovenskom nivou, dakle mi se pripremamo da govorimo o analizi nacionalnog sistema medicinske nauke i edukacije.

Pomenuta analiza sistema uvijek treba da ima određen red. Analiziraju se obično tri stvari: analizira se, s jedne strane, organizacija i struktura, s druge strane, funkcije i programi i, sa treće strane, kontrola kvaliteta, odnosno kako se to sve svršilo. Kao što sam rekao, ja ću uglavnom govoriti o onome što se odnosi na Univerzitet. Zapravo, ono što ja često spominjem jeste da se medicinski naučnoistraživački rad treba ostvarivati na pet mjesta. Kod nas se uglavnom radi na jednom mjestu, i to na Univerzitetu. Koja su to mjesta gdje bi medicinski istraživački rad bio implementiran ili kompletiran, te tako bio koliko-toliko sličan onome naučnoistraživačkom radu u nekim drugim centrima?

Prvo, trebalo bi da postoje samostalni instituti koji se bave medicinskim naučnoistraživačkim radom. Znate da mi takvih instituta nemamo; nemamo samostalnih instituta čiji je glavni i jedini zadatak naučnoistraživački rad.

Zatim bi trebalo da postoji, razumljivo, Univerzitet i naučnoistraživački rad na Univerzitetu. Tu mora da se radi na pedesetak medicinskih naučnih disciplina koje

postoje na Univerzitetu. Zatim bi trebalo da se naučnoistraživačkim medicinskim radom bavi farmaceutska industrija. Vjerovatno znate da je to mjesto naučnog rada kod nas u povojima. Zatim bi trebalo, da se naučnoistraživačkim radom bave u zdravstvenim ustanovama. (Čuli ste akademika Gaona, koji je rekao kako je naučni rad minimalan u zdravstvenim ustanovama.) I, konačno, ima uzajamno vezanog rada kao, npr., u farmaceutskoj industriji i na Univerzitetu. Kad bismo to imali, a ne kao sada, da imamo jedino nauku na Univerzitetu, onda bi bilo moguće postići ono o čemu je govorio akademik Žarković: blagotvorni, lateralni, vertikalni itd. uticaj na druge. Tada bi bio moguć kvalitetniji rad i po kvalitetu bolji rad, po obuhvatnosti bolji itd. Što se tiče Univerziteta, htio bih da kažem a vi to sigurno znate, mi na Univerzitetu imamo pet medicinskih struka gdje se njeguje nauka i gdje treba da se njeguje. Prvo je medicina, drugo stomatologija, treće farmacija, četvrto dio veterine i ono što se zove, a to je tek početak, „nursing research” tek u početku kod nas. To bi bilo tih pet mjesta, pet struka, a u tih pet struka imamo oko pedesetak medicinskih disciplina. Ovo naglašavam i govorim iz dva razloga.

Prvo, danas se u našoj sredini priprema zaokret, zaokret u stimulaciji naučnoistraživačkog rada. Ići će se uglavnom na velike projekte, a zbog određenih, ponajviše finansijskih razloga, manje će se stimulirati, da ne kažemo ograničavati, manji istraživački zahvati. Uzmemo li u obzir da na Univerzitetu postoji pomenutih pedeset disciplina, a to su sve manji kapaciteti, onda postoji velika opasnost da prilikom ovoga zaokreta, izvinite na izrazu, ugušimo nauku, medicinsku naučnu disciplinu, a ona postoji i skromno živi kod nas. To je jedan razlog zašto o ovom govorim i insistiram.

Drugi razlog što ovo naglašavam jeste to što postoje i određene obaveze na Univerzitetu. Imate matičnih i nematičnih katedara. Ako je neko na matičnoj katedri, onda je na određen način posebno i jedinstveno odgovoran za razvoj svoje medicinske naučne discipline. Što se kod nas još interesantno događa, imamo još jedan fenomen o kome moramo povesti računa. Vi ste svjedoci da imamo jak pokret za autonomizaciju, a ta autonomizacija u medicinskim strukama znači svako sam sebi bez uzajamnih komunikacija. To će značiti da će postojeći instituti i klinike, odnosno mjesta gdje se bavimo naučnoistraživačkim radom, na određen način sada dijeliti, htjeli mi to ili ne, na pojedine fakultete. Dakle, to je drugi fenomen o kojem moramo voditi računa i to je drugi zaokret o kojem se danas raspravlja. Razumljivo da će se samim tim povećavati problemi organizacije, preorganizovanosti, koji će ometati funkcije, kočiti našu funkciju i to najvažnije u smislu inhibicije naučnoistraživačkog rada.

Htio bih da kažem samo nekoliko riječi o predmetu našeg naučnoistraživačkog rada. Jednim dijelom je profesor Gaon govorio šta je predmet medicinskog naučnog rada danas. Uglavnom imamo tri kategorije. Ako bi se mogle podijeliti i kategorisati, prva kategorija bi bio klinički-istraživački rad, dakle onaj rad gdje se radi sa ljudima; druga kategorija bi bilo epidemiološki naučni metod i treća kategorija istraživanja u farmaciji, veterini, eksperimentalnoj medicini itd. To su tri osnovne kategorije ako se misli na predmet istraživanja. Što se tiče osnovnih i posebnih metoda naučnog rada, idealan klinički rad bi bio kad bi bio prospektivan, kad bi bio manipulativan, kad bi bio kontrolan, kad bi bio zatvoren pokus. Znate, danas se već dobro zna kako bi idealni kliničko-farmakološki ili klinički rad trebalo da bude urađen i evaluiran. Na žalost, kod nas klinički radovi nisu prospektivni, uglavnom su deskriptivni radovi i retrospektivni. Zatim, ti radovi nisu manipulativni, nisu kontrolni itd. Ne znači da to nisu dobri radovi, radovi koji odgovaraju

nauci, tj. da to nisu naučni radovi. Iako nemaju onu modernu i dobru karakteristiku da budu prospektivni, kontrolni, manipulativni, ipak takvi radovi spadaju u naučnoistraživački rad. Razlog za to što je kod nas malo manipulativnih i kontrolnih radova je nedostatak sredstava. Mogu da vam kažem da mi ipak možemo biti ponosni koliko mladi ljudi rade u današnjim našim uslovima. Kada se pogleda na dnevne radove na nastavno-naučnom vijeću fakulteta vi ćete vidjeti ogroman broj je magistarskih teza. To su sve mladi ljudi koji su se vrlo angažovano bacili u istraživanja, ali oni nemaju mogućnosti da rade na kliničkoj prospektivnoj, manipulativnoj i kontrolnoj praksi. Nemaju vremena, sredstava ni drugih mogućnosti. Ako bi im se te mogućnosti dale, sigurno bi istraživački rad bio mnogo kvalitetniji. Ne treba da sad govorim i ponavljam šta rade u epidemiologiji, te šta rade u eksperimentalnoj medicini.

Želim još reći da smo već imali jednu priliku da govorimo o ocjeni našeg naučnog rada. Tada je akademik Žarković organizovao raspravu o evaluacijskim istraživanjima u zdravstvu. Tom prilikom smo akademik Ciglar i ja govorili o tome koliko naučnoistraživačkog rada treba da se obavlja u samostalnim naučnim institutima, koliko na Univerzitetu, koliko u zdravstvenim ustanovama. Mi smo tada tvrdili, čak i brojučano izrazili, da na Univerzitetu treba da bude odnos 2 : 2 : 2. To će reći: koliko vremena mi na Univerzitetu damo za edukaciju toliko vremena bi trebalo da damo za naučnoistraživački rad i toliko za stručni rad. Danas je taj odnos, posebno na klinikama, vrlo nepovoljan što se tiče naučnoistraživačkog rada. Sa druge strane, smatrali smo da ne može biti zdravstvena radna organizacija a da nema barem neki vid naučnoistraživačkog rada. Tvrdili smo da za zdravstvene ustanove važi hipokratska obaveza da stičemo znanje, da ga prenosimo i da ga apliciramo u korist zdravlja ljudi. Dakle, ne bi smjelo biti da nijedna zdravstvena ustanova nema barem dio naučnoistraživačkog rada, kao što ne bi smjelo biti da nema ni edukacionog rada. Smatrali smo tada da bi, recimo, taj odnos između struke, nauke i edukacije u zdravstvenim radnim organizacijama trebalo da bude 4 : 1 : 1. To znači da bismo se 4 puta više bavili zaštitom zdravlja ljudi, jedan dio bi trebalo posvetiti naučnoistraživačkom radu, odnosno jedan dio edukacionom radu. Konačno, od toga zasad nema ništa.

SIZ za visoko školstvo daje veći dio sredstava za Univerzitet. Znači, na Univerzitetu i fakultetima pola je prihoda za nauku, a pola je sredstava za edukaciju. Mi smo raznim organizacionim zahvatima u finansijskim planovima pomalo zamaglili i izgubili namjene tih sredstava. Mislim da će se uskoro pojaviti Univerzitet sa jednim samoupravnim sporazumom u kojem će tražiti da se utvrdi gdje ide polovina naučnoistraživačkog prihoda koji se daje za naučnoistraživački rad. Još samo da kažem da Akademija nauka i umjetnosti kao najviša naučna ustanova treba da učini određene prijedloge. Šta ja mislim da bi Akademija trebalo da učini i predloži? Mislim da je ovo o čemu smo mi počeli da razgovaramo jako dobro. Treba nastaviti i završiti diskusije i pripreme sa projektom evaluacije nacionalnog sistema medicinskog istraživanja. Za evaluaciju nacionalnog sistema medicinskog istraživanja treba dosta vremena, dosta truda, dosta informacija i priprema. Drugo, Akademija bi trebalo da insistira da se budi svijest da medicinskog istraživanja nema ako na više mjesta nema tog rada. Naučni rad treba biti institucionaliziran kao što je institucionaliziran u medicini, recimo, u Zagrebu, Beogradu, Ljubljani itd. Tamo postoje samostalni naučni medicinski instituti, a postoji i angažovana farmaceutska industrija sa svojim istraživanjima. To kod nas treba da bude taj drugi stav na kojem Akademija treba da insistira. Ja sam često u Akademiji postavljao pitanje (to će sigurno pobuditi akademika Hadžiomerovića na diskusiju) zašto

Akademija nema svoj medicinski naučni institut čiji bi prvenstveni zadatak bio medicinski naučnoistraživački rad. Treće, Akademija bi trebalo da pomogne u onim oblastima nauke kao što je medicina jer su to oblasti koje nemaju svoje bogate konzumente u OUR-u. Naš najvažniji konzument je zdravstvena zaštita. Zdravstvenoj zaštiti nedostaju sredstva. Mislim da oblast nauke kao što je medicinska nauka zaslužuje posebnu pažnju društva, posebno Akademije. Želim da se ponovo vratim na hipokratski princip: mi kao medicinari ne smijemo zaboraviti da smo obavezni dodati medicini, a to je moguće naučnoistraživačkim radom. Obavezni smo da dodamo, da prenesemo i apliciramo znanje. Kod nas uvijek važe hipokratski principi. Obavezni smo, doduše, ne samo da dodajemo nauci nego i medicinskoj edukaciji, iako smo možda najobavezniji da vraćamo zdravlje narodu, da unapređujemo zdravlje naroda. Međutim, nikad medicina nije mogla samo raditi na unapređenju zdravlja naroda ako nije nešto dodavala riznici medicinske nauke i ako nije izvršavala onaj svoj zadatak da prensio nauku, tj. da se bavi medicinskom edukacijom.

Akademik Seid Huković,

Institut za farmakologiju i toksilogiju, Medicinskog fakulteta u Sarajevu, Jugoslavija

